

Van Ostaijen in Londen

Ward Ruyslinck

In mei 1968 kwam ik, door bemiddeling van mijn Engelse uitgever, in betrekking met een zekere Malcolm Briggs, een 44-jarige Londense vrijgezel en tekstschrijver voor commerciële en publicitaire films. De man had een luie blik en een zwaarmoedig verlangen naar betere tijden, hoewel het niet erg duidelijk was wat hij onder ‘betere’ verstond. Voortdurend had hij de mond vol van ‘the past’ en ‘the future’; het heden scheen hem niet zoveel belangstelling in te boezemen, waaruit ik de gevolgtrekking meende te mogen maken dat hij zich om den brode liet prostitueren door allerhande kleine, commerciële filmbedrijven.

Die avond, toen ik in zijn rommelige maar niet ongezellige vrijgezellenflat in Onslow Gardens (South Kensington) zat, liet hij me, weidend in het grazige verleden, een met groene zij bekleed album amicorum zien, dat zou hebben toebehoord aan zijn oom en tante van moederszijde. Dit echtpaar, dat als Harold Bertie en Helen Blake ter wereld kwam en al ongeveer een jaar of tien onder de groene zoden rustte, koesterde bescheiden artistieke aspiraties en hun huis in Brittons Court – zo vertelde mij Mister Briggs – werd tijdens en ná de eerste wereldoorlog regelmatig bezocht door meestal obscure dichters, schrijvers, schilders, acteurs en dat soort mensen, die zich lieten vergasten op thee en appeltaart en in het gastenboek uiting gaven aan hun gevoelens van dankbaarheid in de vorm van verheven of banale, bezielde of vormelijke opdrachten. Als ik het goed begrepen heb hielden ‘the Berties’ er zoiets als een artistiek salon op na, waar zich, behalve de onvermijdelijke windbuilen en klaplopers, af en toe toch ook wel eens illustere of interessante tijdgenoten vertoonden. Het feit dat Helen Bertie rubriekredactrice was van een populair geïllustreerd damesweekblad en occasioneel in besloten kring ook causerieën hield over kunst en de rol van de vrouw in de maatschappij, zal niet vreemd zijn geweest aan de tamelijk uitgebreide culturele kennissenkring van het echtpaar Bertie. Helen moet, voor zover ik dit uit het verhaal van Malcolm Briggs kon opmaken, een soort Engelse Carry van Bruggen zijn geweest: een dynamische, welbespraakte suffragette, wier intellectualisme een domper was op haar scheppende drang.

Een oorspronkelijk gelegenheidsgedicht

Bij het doorbladeren van het album amicorum van ‘the Berties’ viel mijn oog op een negenregelig Nederlands gedicht, dat tot mijn verrassing ondertekend was door niemand minder dan Paul van Ostaijen en gedateerd 6 april 1920. Mijn gastheer had al die tijd in de waan verkeerd dat het een Deens gedicht was, maar van die dwaling kon ik hem zonder veel moeite

afhelpen. Elk misverstand was trouwens uitgesloten: zowel het handschrift als de stijl verrieden de hand van onze grootste expressionistische dichter. Ziehier het naar mijn gevoel niet onaardige gelegenheidsgedicht, dat de dichter van *Het Sienjaal* een halve eeuw geleden in het gastenboek van Harold en Helen Bertie noteerde:

Bilbao Rome Londen
gemeerde steden
aan de steigers van mijn hart
verzwoeren oogkassen
der geschiedenis
mij verblijdt het
hier te zijn
een zomer te laat
een winter te vroeg

Ontmoeting met Sitwell?

Het ontbreken van interpunctie, de a-strofische bouw en de spasmodische beeldspraak, die reeds *Bezette Stad* schijnen aan te kondigen, namen bij nadere beschouwing elke twijfel omtrent het auteurschap weg: van Ostaijen was in 1920 te gast geweest bij de Berties. Op de tegenzijde van het blad, waarop Van Ostaijen zijn gedicht schreef, trof ik, onder dezelfde datum, twee andere opdrachten aan van mensen, in wier gezelschap de 24-jarige Vlaamse dichter blijkbaar het salon van de Berties in Brittons Court bezocht of die hij althans daar ontmoette. Een van deze twee is een volslagen onbekende met een Nederlandse naam, Max Helder, en de ander is, als de ondertekening niet liegt, identiek met de befaamde Engelse dichter, romancier en essayist Osbert Sitwell. Dat juist Sitwell aan Van Ostaijen zou zijn voorgesteld, of omgekeerd, is allerminst een toeval: Osbert Sitwell gaat namelijk door voor een van de belangrijkste vernieuwers van de Engelse poëzie na de eerste wereldoorlog.¹ Men zou hem zonder enige overdrijving de Engelse Van Ostaijen kunnen noemen. Samen met zijn zuster Edith schreef hij in de oorlogsjaren, als reactie op de traditionele Georgiatische poëzie, een aantal surrealistische gedichten die een ware revolutie teweegbrachten. Evenals Van Ostaijen was hij een rebel, een bezetene, die stormliep tegen elke vorm van verstarring in de literatuur en die de bedoeling had om – zoals hij in een ophefmakend stuk in het tijdschrift *Wheels* verduidelijkte – ‘to prune the tree of language of its dead fruit’ (d.i. de boom van de taal te ontdoen van zijn dode vruchten). Hoe groot de verwantschap tussen Sitwell en Van Ostaijen moet zijn geweest, blijkt alleen reeds uit dergelijke opvattingen.

Samaritanen

Wel is het achteraf gezien nogal zonderling dat Van Ostaijen, als hij inderdaad Sitwell in Londen zou hebben ontmoet, nooit enige allusie op dit voor hem toch wel belangrijke contact heeft gemaakt, noch in geschriften noch in een mondeling getuigenis tegenover zijn vrienden. Het is trouwens niet de enige vraag die, in verband met Van Ostaijens aanwezigheid in de Britse hoofdstad, onbeantwoord blijft. Met welk doel bezocht Van Ostaijen Londen en hoe lang verbleef hij daar? Wie introduceerde hem bij de Berties? Ook Malcolm Briggs kon mij op deze en andere vragen geen bevredigend antwoord geven. Ik ben geneigd te veronderstellen dat het Max Helder was, die Van Ostaijen introduceerde – maar die veronderstelling berust op niet veel

meer dan op het feit dat dit geheimzinnige personage, te oordelen naar zijn naam, van Hollandse afkomst schijnt te zijn. Was deze Helder een Hollandse emigrant, die zich zoals vele Nederlanders en Belgen bij het uitbreken van de oorlog in Engeland gevestigd had, of was hij een toevallige reisgenoot van Van Ostaijen? Ik weet het niet. Zijn banale Engelse opdracht in het album amicorum – ‘In remembrance of a pressant evening’ – hoeft niet noodzakelijk te betekenen dat hij Engelsman was. De puntige opdracht van Sitwell daarentegen is wel degelijk uit een Engelse pen afkomstig: ‘Samaritans' home, be blessed!’ Ik heb zelfs het gevoel dat deze vrome, lapidaire lieflijkheid niet geheel vrij is van een sarcastische ondertoon, bijna alsof de satiricus en ‘poet laureate’ Sitwell met dit stootje van zijn met stro omwonden horens revanche wou nemen voor een vervelend of teleurstellend avondje. Al kan dit gevoel wel ontstaan zijn uit mijn gezwollen verbeelding.

In de hoop een of ander spoor te ontdekken, dat opheldering zou kunnen verschaffen over de omstandigheden waarin Van Ostaijens bezoek aan Londen plaats vond, ging ik de dag na mijn gesprek met Malcolm Briggs op zoek naar het huis van de Berties in Brittons Court. De laan was niet zo makkelijk te vinden. ‘In de buurt van Pleet Street’ had Mister Briggs mij gezegd, maar in werkelijkheid moest ik de lange, afhellende Whitefriars Street helemaal aflopen alvorens aan het eind ervan, rechts, in een smalle geplaveide steeg terecht te komen die Brittons Court bleek te heten. Toen ik er niet in slaagde een huis te vinden dat aan de beschrijving van Briggs beantwoordde, stak ik mijn licht op bij een Indisch journalist, die in nummer 4 woonde, en deze vertelde mij dat het pand, waarvan de ‘Samaritans' home’ vermoedelijk deel had uitgemaakt, door de Blitz verwoest was en naderhand volledig herbouwd. Daarmee zat ik dan, letterlijk en figuurlijk, in het slop. Ik vond het alleszins eigenaardig dat Briggs, met zijn rusteloze belangstelling voor het verleden, niet zou hebben geweten dat het huis van zijn tante Helen tot de ‘verzwoeren oogkassen der geschiedenis’ behoorde waarop Van Ostaijen in zijn gedicht een toespeling scheen te maken.

Bij mijn thuiskomst schreef ik een briefje aan Briggs, waarin ik hem onder andere om een foto verzocht van de bewuste pagina in zijn album amicorum, maar een antwoord hierop bleef uit, en ook op een tweede brief volgde geen reactie. Toen ik in juli 1969 een poging deed om via mijn uitgever opnieuw met Briggs in contact te komen, vernam ik dat de neef van de Berties zou geëmigreerd zijn naar Australië. Na een tijdje begon ik te geloven dat ik het alles alleen maar gedroomd had.

Van Ostaijen in Londen: er zit een heel verhaal in. Ik vraag me ten slotte af of enkele nogal duistere versregels in het gedicht zelf misschien geen verwijzing inhouden naar de redenen van Van Ostaijens verblijf in Londen. Waaraan refereert of appelleert bijvoorbeeld de beginregel, waarin, naast Londen, ook het beeld van Bilbao en Rome wordt opgeroepen? En welke interpretatie dient te worden gegeven van de mysterieuze, haast profetische slotregels ‘een zomer te laat/een winter te vroeg’?

Een kluif voor de literatuurhistorici.

---

¹ Osbert (Sir Francis Osbert Sacheverell) Sitwell, (1892-1969) was een Engels schrijver die zijn leven wijdde aan kunst en literatuur. Eind 1914 werd het adellijk leven van Sitwell ingeruild voor de loopgraven bij Ieper in België. Hier schreef hij zijn eerste poëzie.